

Z Á Ř Í 2 0 2 0

ROMANOVODI

R O M S K Á D U Š E | CENA 20KČ



**JÁN BERKY
MRENICA**

ROZHOVOR

**VĚRA DUŽDOVÁ
HORVÁTHOVÁ**

PROFIL

**PROXIMA
SOCIALE**

27 LET SOCIÁLNÍCH
SLUŽEB

SLAM POETRY



POTŘEBUJETE DOUČOVÁNÍ, VZDĚLÁVACÍ KURZ NEBO HLEDÁTE STÁŽ?

**ROMSKÝ STIPENDIJNÍ PROGRAM PRO STUDENTY
NENÍ JEN O STIPENDIU!**

POMŮŽEME VÁM

**Více se dozvíte na WWW.ROMSKASTIPENDIA.CZ
nebo na doucovani@romea.cz
a +420 257 329 667**

**STIPENDIUM PRO ROMSKÉ STUDENTY A STUDENTKY
STŘEDNÍCH, VYŠŠÍCH ODBORNÝCH A VYSOKÝCH
ŠKOL (STIPENDIUM ORGANIZACE ROMEA).**

Chcete mít přehled o novinkách v politice, společnosti a kultuře?

ZAJÍMÁ VÁS ROMSKÁ TÉMATIKA?

Nespokojíte se s povrchní a manipulativní žurnalistikou, stojíte o ověřené zprávy a vyvážený pohled na palčivé společenské otázky?

PŘEDPLAŤTE SI ROMANO VOĎI!

Časopis pravidelně přináší rozhovory, reportáže a profily výrazných osobností, fundované analýzy aktuálních společenských témat, upoutávky a tipy na kulturní události, které stojí za pozornost, i přehledové studie, průřezy a ohlédnutí v čase.

**OBJEDNEJTE SI ROČNÍ PŘEDPLATNÉ NA ADRESE:
www.romanovodi.cz - za 200 Kč**



[facebook.com/romanovodi](https://www.facebook.com/romanovodi), [facebook.com/sdruzeniromea](https://www.facebook.com/sdruzeniromea)

Víte-li o vhodném stánku, knihovně, instituci, knihkupectví, kulturním centru či jiném veřejném prostoru, na jehož polici by nemělo ROMANO VOĎI chybět, prosíme, kontaktujte redakci na romano.vodi@romea.cz. Zároveň vyzýváme potenciální zájemce o externí spolupráci – žurnalisty a fotografy – aby posílali své náměty a tipy na romano.vodi@romea.cz.

EDITORIAL

„Tradiční romská hudba byla odjakživa cimbál, housle a viola. Dnes sem Japonci dovážejí na trh ty „samohrajky“, které jsou v Tesco dostupné za sto euro. Doma si pak navolíte polku nebo rumbu a myslíte si, že je to čardáš, ale to není čardáš, ten Japonci do „samohrajky“ ještě nenavolili,“ říká jeden z nejznámějších slovenských primášů, vůdčí osobnost slavného orchestru Diabolské husle, Ján Berky Mrenica mladší, který přijal naše pozvání k rozhovoru.

„A možná, že si někdo, kdo zrovna teď čte můj příběh, uvědomí, že se svého snu nemá vzdávat. Začněte se mu věnovat pokud možno hned a je jedno, zda budete fotit nebo malovat krajinky. Jako umělec máte šanci ukázat veřejnosti ožehavá témata z druhé strany, s nadsázkou a nadhledem, a přimět ji tak o nich jinak přemýšlet,“ přibližuje v rubrice Profil další vzácný host, umělkyně Věra Duždová Horváthová.

Zblízka jsme se podívali na úctyhodných sedmadvacet let fungování na poli sociálních a preventivních služeb organizace Proxima Sociale. V rubrice Pod povrchem přibližuje závěry své bakalářské práce zaměřené na to, jak dnes Romové pohlíží na jinou sexuální orientaci, absolvent pedagogické fakulty hradecké univerzity Lubomír Čipčala. S tématem rezonuje i příběh podle skutečné události v pravidelném seriálu Den na periferii.

O tom, co je to slam poetry, vypráví v kulturní části jeden z nejpovolanějších – „jediný Čech, kterého živí poezie“ a který se netají tím, že by ve svém žánru rád přivítal romského kolegu – Anatol Svahilec. A nezapomněli jsme ani In Memoriam na výraznou postavu romského literárního hnutí, která v 90. letech minulého století stála u zrodu prvního romského nakladatelství, autorku básní, povídek a pohádek Margitu Reiznerovou.

Přeji vám zajímavé čtení, milí čtenáři!

JANA BAUDYŠOVÁ
šéfredaktorka

RV 9/2020

3 Obsah / Editorial

4 – 7 V srdci jsem bigbíták jak vyšitý
Rozhovor s Jánem Berky Mrenicou
Rena Horvátová

8 Neziskovky by se měly zrušit
Komentář
Simona Bagárová

9 Být sám sebou
Den na periferii
Nikola Beljajevová

10 – 12 Proxima Sociale: Nablízku těm, kdo potřebují pomoc
Zblízka
Jana Baudyšová

13 Aktuálně
Děje se
Jana Baudyšová

14 – 15 I umění se dá dělat s nadsázkou
Profil Věry Duždové Horváthové
Rena Horvátová

16 – 19 Romipen a homosexualita nejsou v rozporu /
O romipen the e homosexualita na džan mujal pende
Pod povrchem
Lubomír Čipčala

20 – 21 Slam poetry: Nemel a mluv!
Kultura
Anatol Svahilec

22 Zemřela Margita Reiznerová
Kultura
Lenka Jandáková

Přední obálka: Ján Berky Mrenica, foto David Těšínský, www.tesinskyphoto.com,
zadní obálka: Karel Karika, nový krajský zastupitel Ústeckého kraje, foto Petr Zewlakk Vrabec.

Číslo: 9 / 2020
Ročník: XVII
Cena: 20 Kč

Vydavatel:
ROME A, o. p. s.
Žitná 49
110 00, Praha 1
IČO: 266 13 573

Vychází za podpory Ministerstva kultury ČR.

Redakce:
Renata Berkyová,
Rena Horvátová,
František Bíkár,
Stanislava Ondová,
Zdeněk Ryšavý,
Kristina Dienstbierová,
Lenka Jandáková

Adresa redakce:
ROME A, o. p. s.
Korunní 127, 130 00 Praha 3
Tel. 257 329 667,
257 322 987
E-mail: romanovodi@romea.cz
www.romanovodi.cz
www.romeaops.cz

Korektury romského jazyka:
Lada Víková

Grafika:
Bantu Design s. r. o.

Inzerce:
Zdeněk Ryšavý

Předplatné:
romanovodi@romea.cz

Osvit a tisk:
Studio WINTER, s. r. o.

Distribuce:
Dub, s. r. o.

Periodicitu magazínu:
10x ročně
Registrační číslo MK ČR:
E 14163

V SRDCI JSEM BIGBÍŤÁK JAK VYŠITÝ

Rena Horvátová / Foto: David Těšínský

„Televize, aniž by si to uvědomovaly, dělají z folkloru paskvil a prezentují ho jako šlágr,“ říká jeden z nejznámějších slovenských primášů **Ján Berky Mrenica mladší**, kterého jsem zastihla po koncertě na Světovém romském festivalu Khamoro v pražské Jeruzalémské synagoze ještě před zákazem kulturních akcí.

Jak se dnes podle vás daří folkloru?

Folklorem jsem se velmi dlouho živil a dosud žívím, takže mohu srovnávat, a dnes je to oproti dřívějšímu těžší. Folklor je dnes tak trošku boj s větrnými mlýny, protože všichni, kdo ho hrají, se považují za umělce. Televizní pořady, aniž by si to uvědomovaly, dělají z tohoto žánru paskvil a doslova jej bastardizují. Televize dnes prezentují folklor jako šlágr a to je z devadesáti devíti procent špatně. Když slyším ty muzikanty, říkám si, že to jsou možná neúspěšní interpreti z dob před

triceti lety, kteří vystupovali někde na zábavách, ale chytli se té televizní šance a dnes ze sebe dělají umělce.

Dokážu ze všech těch interpretů napočítat sotva šest, za které bych dal ruku do ohně, že oni hrají folklor, tak jak se má hrát. Jsou to zruční instrumentalisti, jejichž aranžmá má hlavu a patu. Nechce se mi už komukoliv dokazovat, že když člověk cvičí, pracuje na sobě, dokáže rozeznat rozdíl mezi piano a forte, ví, jak se deklamuje text a jak má být frázován, že jediné tak ví, o čem je hudba. Nemyslím si bohužel, že bych byl v tomhle boji úspěšný.

Co říkáte na některé hudebníky, kteří si hudbu navolí na klávesách a hrají klasické zábavové hity, které s tou poctivou muzikou nemají nic co do činění?

Tradiční romská hudba byla odjakživa cimbál, housle a viola. Dejme tomu, že od šedesátých let se začaly objevovat i kytarové kapely, ale to už se bavíme o době, kdy vznikala na Slovensku a v Česku populární hudba. Dnes sem Japonci dovážejí na trh ty „samohrajky“, které jsou v Tesco dostupné za sto euro. Doma si pak navolíte polku nebo

rumbu a myslíte si, že je to čardáš, ale to není čardáš, ten Japonci do „samohrajky“ ještě nenavolili. A Romové dneska hrají tak, že čím více hallu nebo jak já říkám jeskyně, tím lépe. A s texty na tom nejsme o nic lépe.

Mrzí mě, že dnes každý romský festival končí v žabkách, kraťasech a v triku. To za nás nebylo. Nehledě na to, že spousta kapel má ve svém repertoáru rumunské písně. Čistě romská kapela tu už bohužel není. Takovým způsobem naše kultura umře, a když zanikne, zanikne i národ. A národ není jen o jazyku. Romové sice říkají „kolik jazyků znáš, tolik uděláš práce“, ale jde o to, kdy má romština smysl. Když přijde segregované dítě do školy, mělo by se učit jazyk většinové společnosti, a ne romštinu. Pro nás Romy je žádoucí, aby se romština udržovala, ale v komunitě nebo jako nepovinný předmět.

A nebylo by ideální, kdyby Rom uměl dobře oba jazyky?

Já nevím, co je dobře mluvit romsky. Tolik čechismů a tolik slovakismů se objevuje v romštině, že i bílí tomu začínají rozumět. Doba jde dopředu a ovlivňuje to pochopitelně každý jazyk. Je to podobné, jako když se ve slovenštině nebo v češtině objevují anglické výrazy a promítají se do hovorové řeči, tak je to i v romštině. Jen ať se romština udržuje, ale v komunitě. Nebral bych ji jako řeč, se kterou se dorozumíte třeba na úřadě. Nač tam Romovi bude? U dětí je fajn, že mluví romsky, ale pokud přijde do třetí třídy a nebude dobře mluvit slovensky nebo česky, přihodí se jediné, že když odejde ze segregovaného prostředí a najednou se ocitne v tom majoritním, je ztracené.

Zažil jste předsudky kvůli svému romství?

Pocházím z romské rodiny, ve škole každý věděl, že jsem Rom. Ale tak jak jsem se choval a jak mě rodiče vychovali, tak se ke mně chovali i spolužáci. Nezažíval jsem pocit méněcennosti. Předsudky jsem nikdy netrpěl. Štve mě, že si někteří z romské komunity z toho dělají politickou agendu. Vymlouvat se na to, že mám těžký život, protože jsem Rom, prostě nejde. Začátek začíná ve výchově, děti nemohou za nic, za to mohou rodiče. A když nejsou schopní rodiče, měl by se



víc angažovat stát. A možná se časem bude i dít to, že se zavedou internátní školy, děti budou nosit uniformy, aby nepocitovaly, kdo má víc nebo méně. Musí se zvýšit zaměstnanost Romů a není přeci možné, aby na Slovensku v jednadvacátém století neměly děti doma pitnou vodu.

Jak si vysvětlujete, že i v dnešní době existují osady, kde žijí Romové v tak nuzných podmínkách?

Ale Romové nejsou na vině. Problém je politika, která se točí jen jedním směrem. Když si vezmeme všechny ty romské představitele, tak každý z nich mluvil o tom stejném a každý z nich se točil v začarovaném kruhu. Teď nedávno jsem se dozvěděl, že postavili základní školu v osadě, která není ještě zkolaudovaná, protože nemá od hygieniků schválené zásobování pitnou vodou. Tak si říkám, na co potom taková škola je? Má sestra Anina Botošová, bývala zplnomocněnkyně vlády pro romské komunity, před patnácti lety připravila strategii začlenění, dodnes z ní všichni čerpají, ale od její rezignace se vůbec nic nezměnilo.

Nedovedu si ani představit, jak těžké musí být žít v osadě.

Velmi těžké. Já bych to nikdy nechtěl zažít a nikdy jsem to ani nezažil. Ale moje maminka pochází z osady a pocházel z ní i můj otec. A oba se už ve svém mladém věku snažili osamostatnit a z té osady odejít. A toužili po tom i mí strýcové. Na druhou stranu neexistovalo, že by se ničím nevyučili, i když žili v takových

podmínkách. Komunistický stát tehdy suploval přísnou rodinu. Byla povinná práce a školní docházka, ale nikdo nemusel kupovat učebnice, tak jak je tomu dnes. Lidem pomohlo, že existovaly něco jako sociální nebo družstevní byty, že se za ně někdo zaručil. Člověk pracoval a mohl si pak být odkoupit nebo jej dostal za odpracovaná léta v podniku. Dnes je totální utopie, aby si Romové mohli požádat o byt nebo o úvěr. Na druhou stranu i třicet let od revoluce si stále ještě někteří myslí, že všechno přijde samo, ale není to pravda. I tehdy, kdo chtěl žít jako člověk, musel mít trochu rozumu.

V dětství jste bydleli v záměčku v Rusovciach, kde působil Slovenský lidový umělecký kolektiv.

Takže pro mě nebylo těžké dostat se k houslím a k hudbě. Folklor byl přirozenou součástí každé rodiny, která v Rusovciach žila.

Pořád mi nejde do hlavy, jak se vlastně z bigbítáka stane primáš?

Kdybych neměl otce, který působil tři-átřicet let v SĽUKU jako koncertní mistr a věnoval se celý život folkloru, tak jsem dnes bigbíták jak vyšitý. O mně je známe, že se pracovně spojím i s těmi největšími rockery, třeba i s punkovou kapelou Koník. Ať se na ně názory různí, chtějí být svým způsobem svobodní a hrát i takovou muziku. I o tom je demokracie, každý si může vytvořit svůj politický názor. Potkali jsme se s Jožou Rážem a bylo to fajn. Já jsem zastánce toho,



JÁN BERKY MRENICA ML. (1962, Zvolen)

po absolvování oboru housle na konzervatoři v Bratislavě působil ve Slovenském lidovém uměleckém kolektivu (SĽUK) a v roce 1997 převzal vedení slavného orchestru Diabolské husle, který založil jeho otec, rovněž přední slovenský houslista a skladatel. Získal Zlatou desku za album Gypsy Dance, v roce 2000 ocenění slovenské hudební akademie, hudebně se podílel mj. na filmu Cínka Panna. Je autorem myšlenky projektu na podporu talentovaných dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí Divé maky. Aktuálně působí v kapele Gypsy Jazz SK.

že hudba má být apolitická. Pro mě je důležitý posluchač a je mi jedno, jaké má politické přesvědčení.

Vystupoval jste téměř po celém světě, s kapelou Lučnica, s Diabolskými huslemi. Jaké vystoupení vám utkvělo v paměti?

Zažili jsme toho jako kapela hodně. Dokonce i neonacistický sraz v Německu. Zprvu jsme vůbec nevěděli, že jdeme hrát pro nácky, a když jsme to zjistili, byli jsme v šoku. Chtěli jsme se otočit, protože jsme si nedokázali představit, co tam mezi nimi budeme dělat. Když jsem pak uviděl ty holé hlavy a bagančata na nohou, bylo mi špatně. Pro jistotu jsme si řekli, že to rychle sbalíme, ale na jevišti zůstal můj otec, úplně sám, a mělo to neskutečnou odezvu. A vidíte, i to jsou lidi. Ale báli jsme se. Já mám proti těmto lidem na Slovensku své výhrady a nepodporuji je. Setkal jsem se dokonce na jednom z mých koncertů s jedním představitelem kontroverzní strany, který tam za mnou přišel. Chvilku jsme spolu sice mluvili, ale souhlasit jsme spolu nemuseli. Nebyl agresivní. Na druhou stranu před jednou osadou v Bardějově jsme se dostali do bitky s Romy, takže já zažil během své kariéry opravdu všelicos.

Jak jste se vyrovnal se srovnáváním s vaším otcem Jánem Berkym Mrenicou starším?

Srovnání s otcem je přirozené. Především byl táta můj obrovský vzor, ve své době hudební průkopník, člověk prozíravý, moudrý a vážený nejen tehdy, ale i v dnešní společnosti. Pomník s jeho bustou a milovanými houslemi zdobí jeho rodnou Očovou. Neznám jiného Roma, než byl můj otec, který by byl zasloužilým umělcem. Před lety jsem se dozvěděl, že jsme byli tehdejší režimem sledováni. Když jsme odjeli do Států a chystali jsme se z Kanady na Kubu, bratranec poslal pohlednici domů, že jedeme z bídy do ještě větší, a už ho brali na výslech. Nebýt otce, který se za něj zaručil, a také ministra Válka, který tvrdil, že to napsal z legrace, tak by ho snad nepustili. Ta doba byla temná. Na druhou stranu nebyla segregace na pracovním trhu, protože každý musel pracovat.

Ale rozmohla se ve školství.

Segregace v školství se objevovala i po revoluci. V devadesátých letech byla větší móda dávat romské žáky do zvláštní školy, i když tam nepatřili. A pak když odjela romská rodina do Velké Británie, najednou z dětí byli premianti tříd. To je o politice. A já politiku nemám rád, nesnáším ji.

Přesto jste kandidoval do parlamentu za HZD – proč jste se coby hudebník rozhodl vstoupit do politiky, když ji tak bytostně nesnášíte?

To bylo jednou a naposled. Myslel jsem si, že mohu něco změnit, pomoci. Řeknu vám příklad, už tehdy jsem vedl boje s paní poslankyní Annou Záborskou, která nyní na Slovensku dělá velký cirkus ohledně zpřísnění interrupcí. V té době jsem říkal, že je potřeba romským dětem pomoci, propagoval jsem internátní školy, které by mohly dětem pomoci najít směr. Moje manželka je učitelka a organizovala se svou sestrou tábor a byly tam děti, které vůbec poprvé viděly sprchu. Vždyť je to ostuda! Ale ne jejich, ale společnosti, že něco takové dopustí. I můj otec vždycky vyprávěl, že byl rád, že se dostal na učiliště, protože doma neměli stůl, kde by mohl psát úkoly. Domů se už vrátit nechtěl. A protože tehdy neměl peníze na nástroje, aby se dostal do Bratislavy na konzervatoř, musel na zámečníka. Ale na konzervatoř se stejně potom dostal, protože ho hudba bavila a začal se jí věnovat naplno.

Vašeho tatínka bohužel postihla mozková mrtvice. V roce 1997 vám na koncertě v Nitře předal pomyslné primášovské žezlo...

Otec zahrál skladbu Lásko, Bože, lásko... Hrál tak, že sám prsty tiskl struny a já mu pravačkou tahal smyčcem po strunách. Ale pomalu mě na to připravoval už před svou nemocí. V roce 1991, když otci přišla nabídka na koncertování v Německu, dal dohromady kapelu Diabolské husle složenou z mladých talentů. Všichni členové kapely jsme začínali v SĽUKU.

Já v té době byl ještě na konzervatoři a vzpomínám si, že mě přemlouvala paní profesorka Šestáková, která dnes působí v Seville jako koncertní mistryně, ať k ní přestoupím a studuji dál klasickou hudbu. Odpověděl jsem, že už mám malou kapelu, a když se na škole neučí folklor, tak co tam mám dělat? Mně Mozart přijde skvělý a jistě by mi pomohl v disciplíně, ale říkal jsem si, že klasickou hudbu mohu cvičit a dostat se do formy, ale folklor se musí nasáknout a musí se užít do toho profesionálního tělesa.

A pak jste se naplno začal věnovat Diabolským huslím.

Hráli jsme spolu patnáct let. Nakonec jsme se s původními členy rozešli, možná v tom hrála roli i ponorková nemoc a mezilidské vztahy. A pak všechny ty nesmysly kolem, které se v tu dobu objevovaly v médiích. S jednou televizí jsem se soudil, soud jsem vyhrál a je to pro mě taková satisfakce. Sice si v ní už nezahraju, ale mně je to jedno, komerční televize mi nechybí. Dokázal jsem pravdu, noviny se omluvily a tím to skončilo. Ale posunulo mě to a pomohlo mi to. Díky rozhodnutí rozpustit kapelu a jít si svým směrem jsem se dostal i k novým hudebním žánrům. Spolupracoval jsem s mladými muzikanty a mohu říct, že všichni kontrabasisisté, kteří se mnou hráli, to také někam dotáhli. Jeden z nich je kontrabasista v SĽUKU, což je profesionální těleso, druhý působí v kapele Lučnice. A tyhle kluky jsem zaučil. Pamatuji si, že mi přišel do kapely Tomáš Gašpírik a neměl smyčec, ale byl to talent a dnes je jedním z nejvytíženějších kontrabasistů vůbec. Ján Rigo přišel s tím, že nikdy nehrál slovenský folklor, a u mě se to naučil. Dnes je jeden z nejlepších maďarských basistů, kteří hrají podpolianský folklor, na hudební scéně. Takže ničeho nelituji. Vždycky říkám, že Beatles byli větší páni a rozpadli se.

Tak Beatles možná byli větší páni, ale zase ve čtyřech letech nehráli Keby baba bila.

(Smích) Tahle písnička se u nás prozpěvovala v žertu, když někdo něco vyvedl – je to zkomolenina slovensko-romského Keby baba bila, tím myslíme po palunách – tedy česky po ústech.

Sledujete někoho ze současné hudební scény?

Spousty muzikantů, třeba jednoho klavíristu, mladého jazzmana Daniela Bulatkina. A mého synovce Eugena Botoše.

Vystupoval jste s Lucií Bílou, další spolupráci překazila pandemie. Jste stejného názoru, jako byl váš otec, že hudba spojuje?

Umění má sílu spojovat nejen lidi, ale i národy. Protože pokud si lidé rozumí hudebně, rozumí si i lidsky. Proč třeba myslíte, že se konají velké charitativní koncerty, kde se vystřídají na podiu muzikanti různých kultur? Jde jim o to samé – aby sjednotili lidi a udělali je lepšími. Měli jsme tu čest jako Slováci vystupovat v Carnegie Hall, z toho jsem se velmi těšil. Přišlo nás podpořit spousta našinců. Na podiu se vystřídali i muzikanti z Ameriky, se kterými jsme si po koncertě padli do oka. Marco Pilo od nás z kapely hraje kromě kytary i na cimbál, takže naše hudba dostala najednou jiný rozměr. Nehráli jsme romskou hudbu, ale slovenský folklor a mělo to dobrou odezvu právě u amerických jazzmanů, protože to pro ně mělo dobrou energii. Nakonec z toho koukají plány do budoucna.

Romové se příliš často na českých televizních obrazovkách neobjevují. Jak je to na Slovensku?

Myslím, že to nijak valně nebude ani na Slovensku. Ale vy máte jednu výhodu,

že máte v Čechách fantastický kanál ČT ART a na něm jednou za čas vidím romské interprety. Třeba váš koncert k Mezinárodnímu dni Romů byl krásný a nedal se s tím naším srovnat. Proč tomu tak bylo, nevím, když mohli pozvat romské profesionály, skvělého muzikanta Dalibora Karvaye, operní zpěvačku Boženu Ferencovou, saxofonistu Radotara Riška, klavíristu Klaudia Kováče, Vlado Havrana, který působí jako koncertní mistr v divadle. Chce to asi jen zapnout rozum. Nemůžeme na tak významný den zvát kapelu Sabrosa, která přijede z osady, má rozladěnou kytaru a hraje na třech akordech. Musí to mít úroveň. A mě to někdy až uráží, že přijde chlápek od lopaty, který má na housle těžké prsty, což hned slyším. A když přijde na prstní cvičení a řeknete mu, aby něco zahrál sám nebo rozebral frázi, tak nebude vědět, o co jde. Ať hraje, ať to má naturel, to je v pořádku, ale nedělejme z koníčku umění. Držím se pravidla, že muzikant musí na hudební nástroj cvičit celý život. Když jsem byl malý, nikdo mě nemusel do cvičení nutit. Teď, když už jsem starší, tak se mu také nevyhnu, i když už pociťuji zdravotní omezení.

Je něco, na čem teď pracujete, přestože aktuální situace není kultuře příliš nakloněná?

Máme v plánu složit hudbu k seriálu o Alexandrovi Dubčekovi, držte nám palce. Snad se to produkci podaří ufinancovat.



NEZISKOVKY BY SE MĚLY ZRUŠIT

Simona Bagarová / Foto: archiv autorky

Věta, kterou jsem za patnáct let v managementu sociálních služeb a neziskových organizací slyšela více než stokrát. Neziskové organizace budí emoce a částečně si za to mohou samy, ale ne vždy. Co na nich veřejnost dráždí, jaké jsou nejčastější mýty a jak z toho ven?

NEZISKOVKY JSOU NETRANSPARENTNÍ

Co to vlastně znamená? Že nevidíme do jejich hospodaření? Máme pocit, že peníze utrácejí neefektivně? A je to fakt, nebo jen náš pocit? Lidé bez rozmyšlení přispívají do anonymních kasiček na ulici, aniž by se doptali, kam přesně jejich peníze putují, ale zároveň pak vytýkají charitativním projektům jejich neprůhlednost. Řešení je jednoduché. Přispívat těm, které za transparentní považujete. Mezi lidmi, firmami i neziskovkami jsou vždy poctiví i nepoctiví, ale nikdy nepřevažují ti druzí. Ten nejlepší způsob, jak si být jistý, že vaše pomoc má smysl, je zamyslet se nad tím, které téma vás opravdu zajímá. Jsou to děti? Senioři? Zvířata? Kultura? Čím blíže vašemu srdci téma bude, tím víc vám podpora bude dávat smysl. Až si téma najdete, nezbývá než vyhledat, která organizace se mu třeba právě ve vašem městě nebo regionu věnuje, a ozvat se jí s nabídnout pomoci. Už ze způsobu, kterým s vámi lidé z organizace budou jednat, poznáte, zda jsou to profesionálové. Stejným důkazem profesionality je pravidelné informování o tom, na čem organizace pracuje, jak se jí to daří, a váš pocit, že máte dostatečný přehled. Vybrat si tu správnou organizaci k podpoře zabere trochu času, ale dovolenou ani nové auto si také nevyberete na první dobrou.

JE TO CHARITA, DĚLEJTE TO ZADARMO

Na tenhle argument mě vždy napadne jen jedna otázka: „Proč?“. Každý člověk se musí nějak živit. Někdo si najde své místo v komerční firmě, někdo v neziskovce. Složenky chodí oběma. Do neziskového sektoru chodí pracovat lidé, kteří nemají peníze na prvním místě. Zpravidla na něm mají pocit zodpovědnosti ke společnosti, ve které žijí, chuť podílet se na jejím rozvíjení, schopnost nemyslet jen na sebe a často obrovské nasazení, které korporace mohou mnohdy jen závidět. Jsou to snad faktory, které by je měly předurčovat k nižší mzdě nebo práci zdarma? Důstojně a adekvátně zaplacení lidé by měli být základem



v každé profesi. I v neziskových organizacích. Nadšení a pocit smysluplnosti je příjemným benefitem, který nižší mzdu vyvažuje, ne plně nahrazuje.

POMÁHÁM JEN KONKRÉTNÍM LIDEM, ABYCH VĚDĚL, KAM MOJE PENÍZE JDOU

Je to rozhodně jeden z legitimních způsobů, jak k charitě přistoupit, ale je nutné dodat, že není jediný. Primární rolí neziskových organizací je systematická pomoc a primárním cílem dosažení systémové změny v dané oblasti. Pomáhat jednotlivcům, aniž by se zároveň řešila příčina jejich problémů, je začarovaný kruh. Můžeme donekonečna kupovat dárky dětem v dětských domovech nebo seniorům v domovech důchodců, ale kromě dobrého pocitu tím ničeho nedocílíme. Pokud se shodneme na tom, že děti do ústavů nepatří, a připomeneme-li si statistiku, že 7 z 10 seniorů chce žít doma, musí nám dojít, že pro-

blematiku ústavní péče nevyřešíme nákupem materiální podpory. Pokud chcete opravdu smysluplně pomáhat, zkuste si o tématu, který si k podpoře vyberete, zjistit maximum informací a pak se rozhodnout, která neziskovka ho podle vašeho názoru řeší nejefektivněji a nejlépe. Ve chvíli, kdy se sžijete s jejím posláním, vám bude jedno, jestli z vašeho daru zaplatí materiální věc nebo mzdu účetní. Budete totiž součástí řešení, které nabízí, a to je víc než mít chvilkový dobrý pocit z nákupu hezkého dárku. Někdy je zkrátka smysluplnější podpořit kvalitního učitele, který vzdělá deset dětí, než podpořit jednorázově jedno dítě, kterého vám je lito.

Ať už se rozhodnete podporovat kohokoli a jakkoli, měla by za vaší volbou stát upřímná snaha podílet se na řešení konkrétního problému, ne jen touha po vlastním dobrém pocitu. Ten do pomáhání přirozeně patří, ale není tím hlavním argumentem, proč pomáhat. Tím je „pomáhám, protože můžu.“ ●

BÝT SÁM SEBOU

Podle vyprávění Miloslava C. napsala Nikola Beljajevová / Foto: Pixabay

Všichni to už o mně věděli, kromě jednoho bráchy. Tomu jsem se to bál říct ze všech nejvíc. Roman byl druhý nejstarší, otec tří dětí. Neměl homosexuály rád a pokaždé si našel příležitost, aby mi to dal najevo. Jeho „co ti je, jsi snad teplej nebo jak se to chováš?“ mi pořád znělo v uších.

Narodil jsem se jako druhý nejmladší syn ze sedmi dětí. Žili jsme celý život na vesnici u Karlových Varů. Moje máma a táta se o nás starali, jak mohli. Rád jsem mámě doma pomáhal s úklidem nebo s vařením. Kluci se mi smáli, že jsem jak ženská, ale máma se mě vždycky zastala. Od malička jsem cítil, že jsem jiný než bráchové. Neměl jsem si s nimi moc co říct, byli samá rvačka, a já jsem na to nebyl. Miloval jsem tanec a mým idolem byl Petr Kotvald, jeho taneční pohyby jsem uměl napodobit dokonale, což moc bavilo jen o jedenáct let mladší bratrovy dcerky, se kterými jsem si naopak rozuměl. S Miluškou, mou neteří, jsme chodívali na diskotéky a já se s ní cítil sám sebou.

Vyučil jsem se číšníkem, což bylo tehdy považováno za skvělý džob. Když jsem dostal práci ve Varech, mohl jsem tam i přespávat. Bylo to osvobozující. Konečně jsem mohl žít podle sebe a nebát se ukázat, kdo jsem. Miluška byla taky číšnice, vzal jsem ji pod svá křídla. Jednou se mě o pauze zeptala. „Strejdo, proč to děláš?“ a zapálila si cigaretu.

„Co myslíš?“ nechápal jsem, kam tím míří.

„No, proč se přetvařuješ. Ty myslíš, že to nevidím, že jsem slepá?“ vrátila mi zapalovač do ruky a pokračovala, „strejdo, já to nikomu neřeknu, ale přede mnou si nehraj na to, že tě zajímají ženský. Naoko před babičkou chodíš s Ivetou, ale já vím, že s ní nic nemáš. Řekla mi to.“

„Miluno, takhle se mnou nemluv,“ naštvál jsem se.

„Promiň strejdo, nechtěla jsem tě urazit. Nech to být, nebudu o tom už mluvit,“ řekla a odešla zpátky do restaurace. Přemýšlel jsem, bylo mi třicet, tedy v letech, kdy bych měl mít ženu i děti. Mámě jsem nakukal, že mám holku a žiju s ní tady. S Ivetou jsme se přestali



scházet, ale poprosil jsem ji, ať o tom nikde nemluví. Miluna byla vnímavá. Rozhodl jsem se, že jí to řeknu. Zavola jsem ji zase ven.

„Miluno, jak jsi to poznala? To je na mě vidět, že jsem taková zrůda,“ vyhrkly mi slzy do očí.

„Strejdo, ne... To vůbec. Jen nejsi jako ostatní strejdové, ale tak to je. Narodil ses tak,“ objala mě.

„Víš, já jsem se zamiloval do jednoho kluka, je to Čech, má bar v Bochově a chce, abych tam bydlel s ním a staral se o bar,“ měl jsem najednou potřebu se jí se vším svěřit.

„Tak to s ním zkus,“ poradila mi a mně se hrozně ulevilo. Odjel jsem do Bochova, pomáhal mu s provozem a oddal se naší lásce. Naprosto mi popletl hlavu. Všechny svoje peníze jsem nacpal do něj a do baru, zadlužil jsem se, ale podnikání se nám stejně nevydařilo. Odešel ode mě a nechal mě ve štychu. Začal jsem pít. Ani ty dluhy mi tak nevadily jako to, že mě opustil. Můj první... Byl jsem na tom zle. Jednou jsem se strašně opil a rozhodl se se vším skoncovat, našťěstí jsem ale zavola bráchovi, otci Miluny.

„Lubo, to jsem já, Míla, víš, jsem na tom teď blbě, nevím, co mám dělat, jsem sám, on mě nechal, já to udělám, zabiju se, říkám, že to udělám,“ hystericky jsem brečel do telefonu. Bydlel ve vedlejší vesnici a za chvíli byl u mě.

„Mílo, ty debile, co to děláš, jsi normální?“ objal mě bratr.

„Lubo, já tu už nechci být, chápeš!“ vzlykal jsem.

„Ty jsi fakt magor, co blázníš. No a co, tak jsi teplej, myslíš, že jsem to nevěděl?“

Jsi odmala jinej, tak co blbneš, podívej se, jak jsi kvůli tomu magorovi dopadl!“ uklidňoval mě a odvezl mě pryč.

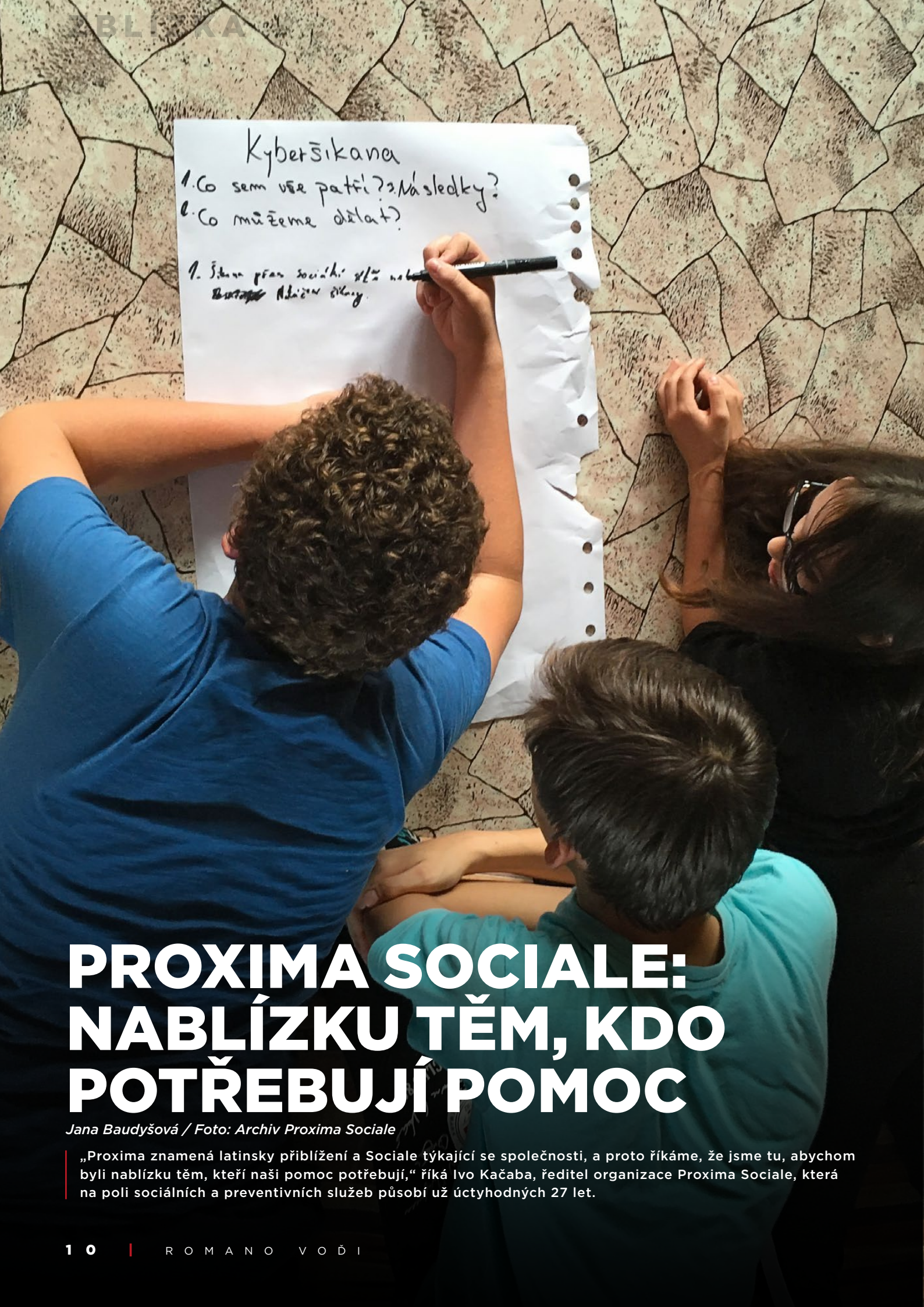
Vrátil jsem se zpátky k mámě. Když jsem šel s pravdou ven, nemohl jsem se na ni při tom ani podívat. Vzala to kupodivu dobře. O několik let později jsem poznal Martina. Byl to Němec, o dost starší než já, pracoval u záchranky. Okamžitě jsme se do sebe zakoukali. Nastěhoval jsem se k němu do Německa a chtěli jsme se vzít. Bylo na čase říct pravdu Romanovi. Sešli jsme se tehdy skoro celá rodina doma u mámy.

„Koho si budeš brát, co tu mluvíš za blbosti, ty jsi teplej?“ hulákal na mě. Mlčel jsem. Vždycky jsem k němu cítil respekt, o všechny se staral a věděl jsem, že to nemyslí zle.

„Romane, nech ho, ty vole,“ zastal se mě Lubo.

„Takže já jsem byl jedinej, kdo to nevěděl? Ani jsem vám nestál za to, abyste mi to řekli? Tak debila jste ze mě dělali...“ vstal a odjel zpátky domů i se ženou a malým synem, kterého přijel ukázat, jak roste.

Věděl jsem, že Roman potřebuje čas, aby to zpracoval a uklidnil se, je to horká hlava. Na mou svatbu nepřijel. S Martinem jsme se registrovali a já přijal jeho příjmení. Odstěhovali jsme se do Bavorska a našli si tam práci. Tam na nás nekoukali divně a já se konečně cítil dobře. Za nějaký čas mě i Roman začal brát takového, jaký jsem. Nakonec přijal i Martina, navštěvovali jsme se a strávili jsme i společnou dovolenou. Byl jsem šťastný, že můžu být před celou rodinou konečně sám sebou. ●



PROXIMA SOCIALE: NABLÍZKU TĚM, KDO POTŘEBUJÍ POMOC

Jana Baudyšová / Foto: Archiv Proxima Sociale

„Proxima znamená latinsky přiblížení a Sociale týkající se společnosti, a proto říkáme, že jsme tu, abychom byli nablízku těm, kteří naši pomoc potřebují,“ říká Ivo Kačaba, ředitel organizace Proxima Sociale, která na poli sociálních a preventivních služeb působí už úctyhodných 27 let.

Sociální služby ve společnosti kdovíjak utěšené postavení nemají – své stěžejní a nezastupitelné roli v mnoha jejích oblastech navzdory. A mění se to jen velmi pomalu – do většího zájmu médií se v poslední době dostaly až díky pandemii, zpočátku především jako téma ohrožených skupin v pobytových zařízeních.

NESKONČIT „V SÍTI“

Proxima Sociale působí především v Praze a Středočeském kraji a jen za loňský rok poskytla své služby téměř dvaceti tisícům osob – převážně dětem, mládeži a rodinám s dětmi.

„Provozujeme celkem šest nízkoprahových klubů, na sídlištích Jižního Města, Jihozápadního Města a Modřan, v Radotíně, Dobříši a Mladé Boleslavi. S dětmi a mladými lidmi pak pracujeme i mimo ně, třeba na Praze 9. Kromě terénní práce pořádáme různorodé aktivity, příměstské tábory, sportovní turnaje, skupinová setkání, zaměřujeme se na specifická témata a prevenci,“ přibližuje Ivo Kačaba.

Taková témata otevřel třeba dokument V síti – vedle samotného tématu zneužívání dětí na internetu šlo o příležitost mluvit o kyberšikaně, domácím násilí nebo trávení času a bezpečném chování na internetu. Jeden z klubů začala před časem navštěvovat i třináctiletá dívka Evelína. Přišla s kamarádkami a nejprve se pracovníkům příliš nesvěřovala – pochopitelně, prostředí příliš neznala a neměla k němu důvěru. Osmělila se teprve po čase stráveném běžnými aktivitami v klubu.

„Prozradila, že žije pouze s otcem, který je po úrazu neslyšící a je v invalidním



důchodu, a se svými mladšími sestrami, dvojčaty. Otec neovládá znakový jazyk, jeho invalidní důchod nestačí na pokrytí běžných nákladů v domácnosti a rodina je odkázána na dávky v hmotné nouzi,“ přibližuje jeden z příběhů metodička organizace Šárka Vlková.

Dívku navíc brzy čekalo rozhodnutí, jakou zvolit střední školu, což se vzhledem k jejímu prospěchu, zameškaným hodinám a neochotě věnovat škole více času jevílo jako náročné téma. „Evelína se zúčastnila našeho pobytového výjezdu, kde mohla spolu s dalšími vrstevníky pracovat na svých kompetencích, získávat důvěru v pracovníce, ale také si něco nového vyzkoušet,“ popisuje Vlková.

Po návratu začala dívka naplno spolupracovat, povedlo se jí s pomocí pracovníků také přestat kouřit a začala více pomáhat

otci. Ten díky přispění organizace začal docházet do poradny pro dospělé a osvojil si základy znakového jazyka. „Dívka nastoupila do intenzivního skupinového programu a s pomocí pracovníce hledá nějaké odborné učiliště, a začíná tak odpovědně řešit svou budoucnost. I situace doma se už postupně stabilizuje a pro nás je to zpráva, že nic nemusí být ztraceno,“ dodává Vlková.

LÉPE SE POZNAT

Proxima se přibližuje také školám. Ročně spolupracuje zhruba se stovkou z nich – především v oblasti prevence. „Pracujeme i se selektivní primární prevencí, vzděláváním pedagogů a učitelských sborů, dokonce i v mateřských školkách. Nabízíme i adaptační programy pro školy nebo třeba jen konzultace. Téma je vždy podobné: chceme, aby dětský kolektiv lépe fungoval a byl připravený na potíže, které mohou nastat nebo už nastaly,“ říká Ivo Kačaba.

Mnohdy jde podle něj o třídy, ve kterých nefungují pravidla nebo se nerespektují hranice, objevuje se šikana, hádky, rvačky, posmívání. Žáci se v nich necítí dobře a neradi chodí do školy. Pracovníci pak mapují, co se přesně děje, navrhují řešení a podporují je a zároveň nabízejí další možnosti, co se s tím dá dělat.

Programové bloky se pak zaměřují na různá témata od sebepoznání a posílení stability, roli vlivu okolí, sociálních sítí a médií po důsledky rizikového chování a rizikových prostředí samotných.

„Často pracujeme se sebezkušenostními aktivitami. Třeba v mateřských školkách se setkáváme s tím, že děti z různých pro-



středí potřebují pochopit, že každý jsme jiný a různé situace v nás vyvolávají emoce. Zároveň víme, že i malé děti jsou ohroženy některými nepříznivými vlivy okolí, jako je třeba nadužívání mobilů nebo tabletů, nebo jim hrozí nebezpečí v bezprostředním okolí, například injekční stříkačky na dětských hřištích,“ přibližuje Ivo Kačaba. Proxima Sociale proto nabízí i program pro předškoláky, ve kterém formou pohádek a her děti provází rozličnými situacemi, kde se učí, jak reagovat nebo co za emoce daná situace vyvolává.

Pomoc dětem a školám jde ruku v ruce s pomocí pro pedagogy, kteří se na organizaci mohou obrátit kdykoliv, když si neví rady, ať už jde o jednotlivce nebo celou třídu. Pravidelně se vypisují také vzdělávací kurzy, akreditované ministerstvem školství.

AZYLOVÝ BYT

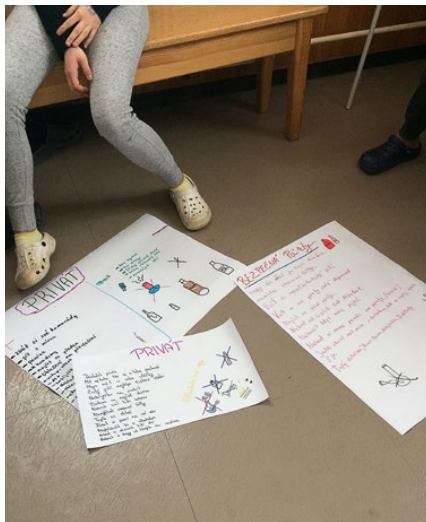
Součástí poradenských a pobytových služeb Proximy je spolu s občanskou poradnou také azylový byt pro matky s dětmi. Využívají ho zpravidla půl roku. Ubytování nabízí i další sociální služba Krizová pomoc – tu mohou využít rodiny s dětmi nebo samotní dospělí, kteří náhle přišli o bydlení, ale nejdéle na sedm dní. S ubytováním se vždy pojí intenzivní pomoc a podpora v různých oblastech, jako je práce, finance nebo třeba péče o děti a domácnost.

V létě se s žádostí o pomoc na organizaci obrátila například paní Jana, osmadvacetiletá matka samoživitelka. Se svým tříletým synem žila v nevyhovujících podmínkách a nedařilo se jí najít jiné bydlení. „Vzhledem k její situaci a s přihlédnutím k věku syna, který vyžadoval neustálou péči, jsme paní Janě nabídli azylové bydlení na omezenou dobu. Začali jsme pracovat na hledání vhodného bydlení a neustále jsme se potýkali s tím, že ubytovny a jejich žalostné podmínky, případně vysoké nájemné neodpovídají buď finančním možnostem paní Jany, nebo podmínkám, ve kterých je možné vychovávat dítě,“ říká Šárka Vlková.

Pro realitní kanceláře pak Jana nesplňovala požadavky pronajímatelů. Nakonec se jí povedlo sehnat byt od pražského magistrátu. Společně s pracovníci začala také pracovat na možnostech svého rozvoje a na řešení synova zdravotního stavu – spojila se s organizací, která jí může pomoci třeba s žádostí o potřebné specifické pomůcky.

„Za rodinami ale chodíme i do jejich domácností a pomáháme jim se vším, co

potřebují, ať už je to hledání vhodnějšího bydlení, řešení zadlužení, hledání práce, vyřízení nárokových dávek, hospodaření a vedení domácnosti nebo péče o děti,“ vysvětluje náplň služby Podpora rodiny Ivo Kačaba.



Pracovníci se vedle dospělých zaměřují i přímo na děti. Ty mohou pravidelně docházet do podpůrných skupin, jezdit několikrát ročně na výlety nebo se v létě účastnit příměstského či pobytového tábora – cílem je nabídnout dětem smysluplné trávení volného času a bezpečný prostor pro sdílení starostí i radostí a učení se různým dovednostem. Při potížích s učením se mohou zúčastnit doučování a využít mohou (jak děti, tak rodiče) i psychologickou pomoc – poradenství nebo terapii. Pomocnou ruku v mnoha dalších oblastech včetně právních nebo třeba těch, které se týkají zadlužení, podává také občanská poradna Proximy, do které je možné přijít osobně, zavolat nebo poslat dotaz přes webové stránky.

NEVIDITELNÉ RIZIKO

V neposlední řadě se Proxima Sociale soustředí na svůj probační program, který poskytuje odbornou podporu a pomoc mladistvým pachatelům protiprávních činů při řešení důsledků toho, čeho se dopustili. Usiluje přitom o jejich začlenění do běžného života a snížení rizika recidivy. „Běží nám tematická skupinová a individuální setkání, pracovní-zátěžové výjezdy pro mladistvé, které nám do programu doporučí Probační a mediační služba ČR. Snažíme se o rozvoj nekriminálních vzorců chování a posílení odpovědnosti, schopnosti akceptovat společenská pravidla a normy, rozvoj pracovních dovedností a návyků a mnoho dalších oblastí

a nabízíme i konzultace pro rodiče,“ vysvětluje Ivo Kačaba.

Nad osobním setkáváním ve všech službách, které organizace provozuje, se opět vznáší koronavirový stín. „Všichni se asi musíme smířit s tím, že budeme nějakou dobu žít s větší nejistotou nebo možná přijmout zvýšenou míru neviditelného rizika,“ myslí si pan ředitel. Proxima se na základě zkušeností z jara snažila co nejlépe připravit na podzimní zhoršení situace – investovala do vylepšení vybavení kanceláří pro kontakty s klienty v online režimu, připravila krizový scénář a jmenovala krizovou manažerku pro Covid, která sleduje situaci, filtruje důležité informace a spolupracuje při výběru zdravotnických pomůcek, aby se pracovníci i klienti cítili co nejvíce bezpečně a komfortně.

V čele organizace stojí Ivo Kačaba už dvanáctým rokem – a více už to podle něj nebude, chystá se totiž do zasloužené penze. „Proxima se za ty roky určitě změnila, narostla, má více služeb a širší záběr. Pořád si ale drží filosofii otce zakladatele pana Petra Klímy a já věřím, že si ji udrží i po generační změně,“ říká. Největší smysl mu dávají samotné pracovní výsledky. „A spolupracovat s lidmi, kteří mají svou práci rádi a dělají ji skvěle – to je za odměnu,“ dodává s úsměvem Ivo Kačaba.

IVO KAČABA (1957)

se v oblasti sociálních služeb uvedl jako lektor tématu „Řízení organizace v neziskovém sektoru“. Přes 20 let působil jako konzultant a lektor neziskových organizací pro řízení, zejména pro ty, které vznikaly po roce 1990, především v sociálně-zdravotní oblasti. Přes 10 let přednášel předmět Neziskové organizace na Katedře kulturologie FF UK v Praze. Působil jako ředitel organizace Sananim a Odboru koordinace protidrogové politiky na Úřadu vlády ČR, jako zástupce ředitelky Nadace rozvoje občanské společnosti, kde vedl společný projekt NROS a ČT „Pomozte dětem“. Ředitelem Proximy Sociale je od roku 2009.



ROMŠTÍ KANDIDÁTI VE VOLBÁCH

O hlasy voličů se v letošních krajských a senátních volbách ucházelo nejméně osm Romů. Z nich se jako jediný do krajského zastupitelstva dostal Karel Karika za Českou pirátskou stranu.

Preferenční hlas mu dalo 703 voličů. Piráti jako vůbec první parlamentní strana v historii nasadili Roma Karla Kariku jako lídra kandidátky v Ústeckém kraji a svého kandidáta na hejtmána. Získali zde 6 mandátů. Neuspěli naopak kandidáti za hnutí Svoboda a přímá demokracie Tomia Okamury nebo

kandidáti za uskupení Změna pro lidi a krajinu v Libereckém kraji ani Emil Voráč, kandidát Strany Zelených v Karlovarském kraji. Jediný romský kandidát do Senátu Cyril Koky (Česká pirátská strana) se ziskem 4 173 hlasů neuspěl a skončil na šestém místě.

ZA „PRVNÁKY DO PLYNU“ POTVRDIL SOUD PODMÍNKU

Podmíněný trest pro autora nenávistného komentáře na sociální síti pod fotografií prvňáčků teplické základní školy platí.

Krajský soud v Ústí nad Labem zamítl začátkem října odvolání Vítězslava Kroupy, kterého teplický okresní soud napodruhé potrestal podmíněným trestem vězení 16 měsíců s odkladem na tři roky. Rozsudek je pravomocný, lze proti němu podat jen dovolání. „Není sporu o tom, že je tu svoboda projevu

ústavně zaručena, není však bezbřehá, nelze ji zneužívat a využívat k extrémním projevům, jako to bylo v případě obžalovaného,“ uvedl soudce Tomáš Plha. Kroupa podle soudu komentoval třídní snímek prvňáčků větami: „Ještěže jsou ze ZŠ Plynárenská. Řešení se přímo nabízí.“

TRADNIČNÍ ROMSKÁ POUŤ V OLOMOUCI

Předposlední zářijovou sobotu se v Olomouci konal již dvacátý druhý ročník tradiční romské pouti.

Účast poznamenala druhá vlna koronavirového období, i tak se ale na akci, kterou pořádá olomoucká Charita, sešlo kolem 130 Romů. Pouť se konala v katedrále svatého Václava a v přilehlých parkánových zahradách. Její součástí byla dopolední mše, po společném obědě

následovala přednáška nebo soutěže pro děti. O hudební doprovod se po celý den staral Triangl Band a kapela z ostravského střediska Salesiánů Dona Boska. Mši svatou celebroidal olomoucký arcibiskup Mons. Jan Graubner spolu se salesiánským knězem P. Jiřím Cahou.

DALŠÍ ÚSPĚCHY „DÍVKY V BALERÍNKÁCH“

Annamária Horváthová, známá jako „dívka v balerínkách“, se stala absolutní vítězkou v běhu na 1500 m na mistrovství východního Slovenska jednotlivců.

Na mistrovství Slovenska dorostenců a dorostenek v běhu na 1 500 m byla třetí a v běhu na 800 m doběhla pátá. Annamária si před dvěma lety všimla média díky fotografii na sociálních sítích, na kterých stála na stupních vítězů s balerínami na nohou. Dívka, která žije v chatrči v romské osadě

v Moldavě nad Bodvou a pochází z velmi nuzných podmínek, tehdy vyhrála závod v běhu na 750 metrů z více než 400 dětí. Jejího talentu si všiml místní atletický klub, který se jí ujal a finančně ji podporuje. Po roce tréninku se stala nejlepší běžkyní ve své kategorii na východním Slovensku.

I UMĚNÍ SE DÁ DĚLAT S NADSÁZKOU

Rena Horvátová / Foto: Petr Zewlakk Vrabec

V dětství chtěla být herečkou a jít z jedné role do druhé. Po čase od své představy herecké kariéry upustila a zatoužila stát se filmovou kritičkou. Místo psaní recenzí se ale **Věra Duždová Horváthová** začala objevovat za kamerou jako režisérka a její originální videotvorba byla k vidění na výstavách v Maďarsku, Francii nebo v daleké Indii.

„Celý můj život se točí kolem umění,“ začíná své vyprávění Věra Duždová Horváthová a poodhalí střípky ze svého dětství. „Naše rodina byla a je otevřená, poslouchaly se u nás všechny žánry, díky čemuž mám celkem slušný hudební přehled. Pamatuji si, že s mámou jsem se dívala na náročnější filmy a s tátou zase na až poněkud zvláštní animace. Později jsem se dozvěděla, že animace pocházely z dílny Jana Švankmajera, který dodnes patří mezi mé oblíbené tvůrce. Po střední jsem začala chodit i do dramataku a jak vždycky v legraci říkám, Oscara jsem ve svých dětských tužbách přebírala hned několikrát,“ prozrazuje.

Při vzpomínce na dětství zalituje, že se u nich doma příliš nemluvílo romsky. Podle Věry tomu, že se romština z generace na generaci přestala předávat, napomohly především válečné a poválečné události. Zejména během období komunistického režimu byli romští rodiče pod tlakem apelů, aby neučili své děti romsky, protože jinak jim to pak nepůjde ve škole. „Máma s tátou se později sami na sebe zlobili, že uposlechli. Několikrát jsem je slyšela, jak toho později litovali,“ vypráví rodačka

z Loun a podotýká, že absence romštiny nijak neumenšuje její romství. „Věřím, že kdyby rozhodnutí, zda naučit své děti romsky, bylo na svobodném rozhodnutí každého, a ne pod tlakem hrozby údajné neblahé budoucnosti, hovoříme dnes romsky všichni bez rozdílu,“ říká Věra. S názory, že ten, kdo už plynule nemluví romsky, není Rom, absolutně nesouhlasí. „Pokud se berete za práva Romů nebo šíříte ve společnosti romskou kulturu, a pak přijde někdo, kdo vám řekne: ‚Co ty jsi za Roma, když neumíš svou mateřštinu?‘ v tu chvíli si říkám, co ty jsi to za člověka, že mi tohle dokážeš říct?“

UMĚNÍ JAKO KOMUNIKAČNÍ JAZYK

„Měla jsem štěstí na lidi,“ pokračuje ve vyprávění Věrka. Díky umění poznala i další romské a neromské umělce, kteří ovlivnili její profesní dráhu. Dnes se i díky nim věnuje převážně art aktivismu. I proto se rozhodla před několika lety zkusit štěstí na FAMU, přestože vystudovala na střední škole státní správu a nějakou dobu věřila, že právě na úřadě najde jednou své uplatnění.

„Hrdě musím říct, že jsem byla první pod čarou, ale přijata jsem nebyla. Přišla mi však díky tomu od děkana fakulty skvělá nabídka, která se neodmítá, a tak jsem měla možnost absolvovat roční program FAMU International. O něco později jsem nastoupila na AVU na obor nová média a měla jsem během studia možnost stáže na katedře dokumentární tvorby opět na FAMU. A v tu chvíli jsem si uvědomila, že láska k příběhu je pro mě přeci jenom víc než nová média, a proto jsem školu nedokončila,“ vysvětluje Věra. Toho, že titul a známosti otevírají dveře do světa umění, si je vědoma, a tak se letos rozhodla vrátit se do školy a studovat na vyšší odborné škole filmových studií. Při studiu je rozhodnutá se i nadále věnovat art aktivismu, tvořit a vystavovat svá díla pod svým vyvdaným i rodným příjmením Duždová, které je v oblasti umění známější.

Její tvorbu může veřejnost znát také pod umělecko-aktivistickou skupinou Romane Kale Panthera, jejíž členkou je deset let. Skupina prostřednictvím umění bojuje za lidská práva utlačovaných skupin. „S nápadem založit Romane Kale Pantera přišla slovenská

umělkyně Tamara Moyzes, se kterou jsem už dříve spolupracovala. Naši základnu tvoří kromě nás dvou i David Tišer, ale na některých projektech jsme měli možnost spolupracovat i s dalšími umělci,“ přibližuje Věra. „Snažíme se skrze umění reagovat na kauzy nebo témata, které nejsou v České republice nebo na Slovensku, co se týká romské menšiny, v pořádku. Poprvé jsme upozorňovali na vůbec první narozená paterčata v Česku, což bylo a je stále probírané téma. Zaujala nás i kauza slovenských policistů, kteří zadrželi děti a v uzavřené místnosti pod dohledem kamer je nutili, aby se navzájem fackovaly. Bohužel soudní proces dopadl ve prospěch policistů a žádný trest za to tehdy nepadl,“ neskrývá své rozčarování.

BLACK LIVES MATTER

Výstava Bílá místa, která byla zahájena v září v ústecké Galerii Hraničář, obsahuje ve svém názvu i písmenka BLM, což je zkratka aktivistického mezinárodního hnutí Black Lives Matter. Vzniklo ve Spojených státech v roce 2013 a upozorňuje na případy zvýšeného policejního násilí, rasové nerovnosti a systematického rasismu vůči černochům. „A i my jako umělci začínáme nahlížet na historii z kritického úhlu pohledu,“ říká Věra, která se na výstavě podílela autorsky i kurátorsky.

„Překvapilo mě, že na zahájení výstavy padaly ze strany přítomných návštěvníků a novinářů i takové dotazy, zda se my Romové v Evropě můžeme přidávat k hnutí Black Lives Matter a vyjadřovat k tomu, co Afroameričané v minulosti zažili,“ podivuje se Věra Duždová Horváthová a dodává, že osud Romů byl v ledačem podobný, protože i oni stále zažívají rasismus a na některých místech Evropy v minulosti dokonce poznali otroctví, asimilaci nebo perzekuce a segregaci, která ve čtyřicátých letech vedla k holokaustu Romů.

Během výstavy Bílá místa se vedle aktivistické skupiny Romane Kale Panthera představila veřejnosti i celá řada romských a proromských umělců, kteří tak upozornili na stereotypizaci v umění a neviditelnost menšin v majoritní kultuře. „Rozhodli jsme se intervenovat do kapitoly známé pohádky Josefa Lady nazvané „Mikeš ukraden“ s cílem poukázat na možné negativní dopady děl, která jsou všeobecně milována a považována za součást národního kulturního bohatství,“ vysvětluje

záměr vystavovaného díla a dodává, že přepsaná pohádka „Mifeš ukraden“ pracuje také se stereotypem, ovšem na rozdíl od původního textu, kdy autor zmiňuje, že „cikáni ublížili kocourkovi“, používá stereotypní představu zcela záměrně.

„Ladu mám ráda, také jsem ho v dětství četla, ale když si představím, jak musí být romskému dítěti, když se čte: ‚Milé děti, ti lidé byli cikáni,‘ tak si musíme uvědomit, že tento stereotyp může v některých lidech zůstat a ovlivnit jejich vnímání tak, že všichni Romové kradou nebo ubližují němým tvářím,“ říká umělkyně a podotýká, že pohádka od Josefa Lady je krásná, ale měli bychom k ní přistupovat i tak, že někomu může ublížit. „A proto pohádka v naší přepsané podobě končí větou ‚každá mince má dvě strany‘, která vybízí dětské čtenáře, aby se nedali ovlivňovat stereotypem a naopak se nebáli mít vlastní názor,“ vysvětluje a zároveň se podělí o nedávný zážitek, kdy výstavu, která byla věnovaná romskému holokaustu narušil návštěvník, který uprostřed galerie vykřikoval, že je úplně jedno, zda „cikáni“ prožili holokaust, protože v jejich případě o nic nejde a vlastně si ho i zasloužili, protože ukradli kocourka Mikeše.

PŘÍBĚH MÉHO ŽIVOTA

„Ptala jsem se sama sebe, zda nechám veřejnost nahlédnout do svého života, a rozhodla jsem se, že to udělám, protože takových životních příběhů je a ještě daleko horších. Neviděla jsem důvod to tajit,“ vzpomíná na těžké chvíle, kdy jí propukla vážná nemoc a zároveň její maminka umírala na rakovinu. „Když jsem ležela v nemocnici, máma mi

umřela. Mrzí mě, že jsem nemohla jít ani na pohřeb, v tu dobu jsem se učila znovu chodit, ale tohle mě nikdy nepřestane mrzet. Bylo to jedno z mých nejtěžších období,“ svěří se Věra. Krátký video gif a časosběrnou sbírku fotografií, které pořizovala jak v průběhu hospitalizace, tak třeba i během své svatební cesty, vystavila během Světového romského festivalu Khamoro. Výstava dostala název Baví mě být VHL syndrom! a Věra skrze ni nechala diváky nahlédnout do nejniternějších okamžiků svého života.

Kromě videí a fotografií se s veřejností dělí o své životní zážitky i prostřednictvím povídek. „Moje psaní vždycky patřilo do šuplíku, ale když se tehdy ozvala moje nemoc, tak jsem si řekla, že je potřeba se tomu věnovat víc, protože nějaký čas nestrávím natáčením v exteriéru, zatímco příběhy mohu psát i doma. A po letech se mi podařilo povídky vydat ve sborníku romistických studií Romano džaniben,“ prozrazuje Věra, která nedávno jednu ze svých povídek přečetla během autorského čtení na festivalu malých nakladatelů Tabook, kde se mimo ní představily i další romské autorky publikující pod hlavičkou nakladatelství Kher.

„A možná, že si někdo, kdo zrovna teď čte můj příběh, uvědomí, že se svého snu nemá vzdávat. Začněte se mu věnovat pokud možno hned a je jedno, zda budete fotit nebo malovat krajinky. A pokud se chcete vyjadřovat směrem ke společnosti, máte jako umělec šanci ukázat veřejnosti ožehavé téma z druhé strany, s nadsázkou a nadhledem, a přimět ji tak o něm přemýšlet jinak,“ uzavírá své vyprávění Věra Duždová Horváthová. ●





ROMIPEN A HOMOSEXUALITA NEJSOU V ROZPORU

Lubomír Čipčala / Foto: Romea, Pixabay

Gay, Rom a do své nedávné promoce student Pedagogické fakulty Univerzity v Hradci Králové. K některým nálepkám se hrdě známe, ale spousta těch, které nám „nalepí“ okolní společnost, se nám líbit nemusí. A ani Romové nejsou v tomto ohledu jiní. „Buzerantos, tato manuš, gayos, degeš“ jsou některé z nálepek, které nám Romům nejsou bohužel neznámé a s radostí je lidem s homosexuální orientací rozdáváme. Nebo už je to jinak?

Coby student studijního programu transkulturní komunikace jsem se rozhodl ve své bakalářské práci zabírat zejména tím, jak Romové pohlíží v dnešní době na homosexualitu a na kolik v jejich postoji k ní hraje roli výchova, rozdělení rolí v rodině a vstřípené dodržování souboru romských tradic, které jsou známé pod pojmem romipen. Jinými slovy zda koliduje respekt k lidem s jinou sexuální orientací a jejich plnoprávné přijetí s hodnotami romství, kterými by se měl řídit správný, tedy rituálně čistý žužo Rom či žuži Romka.

Mým cílem nebylo prokázat již dokázané, tedy fakt, že v romských rodinách je téma homosexuality (obecně sexuality) stále tabu, ale podívat se na důvody tohoto stavu trochu detailněji. Podrobnější a ucelený obraz mi poskytl jak historický exkurz se zaměřením na indický původ Romů či souvislosti nedávné historie 20. století, tak i vhled do specifické víry Romů, která se vyznačuje spíše pragmatickým přístupem,

kombinujícím poněkud nesourodé prvky nemagických (křesťanských) náboženství a magických praktik, tedy pověřivosti.

Hlavním tématem, kterým se výzkumná část mé práce zabývala, byl již zmíněný vliv romského způsobu života a dodržování pravidel romipen v romské společnosti, ale i aspekt věku, pohlaví a dosaženého vzdělání respondentů na jejich postoj k homosexuálům a homosexualitě obecně.

ČÍM VYŠŠÍ VZDĚLÁNÍ, TÍM LÉPE

Pro praktickou, tedy výzkumnou část práce jsem zvolil dotazníkové šetření, pro jehož šíření jsem zvolil elektronickou cestu, která zaručovala respondentům anonymitu, od níž jsem si sliboval upřímnou reakci na 27 položených otázek. Na získaném vzorku 75 dotazníků jsem zjišťoval, zda možná vyšší míra netolerance vůči homosexuálům může pramenit z vžitých sociokulturních zvyklostí.

Výsledky šetření, znovu předesílám, že na opravdu malém vzorku romské populace, ukazují, že kladné či neutrální přijetí homosexuálů úzce koreluje zejména s dosaženým vzděláním a věkem. Samotné dodržování pravidel romipen nebylo překvapivě v rozporu s pozitivním pojmáním homosexuálů, pokud ovšem respondent nebyl vyššího věku, tedy nad 50 let, a neměl nižší vzdělání, tj. základní či středoškolské zakončené výučním listem. Tito respondenti se tedy většinou vyjadřovali vůči homosexuálům spíše negativně, a to zejména v otázkách zjišťujících jejich názor na možnost výchovy dětí homosexuály a na názor na příčiny homosexuality. Oproti vzdělanějším respondentům se bez výjimky charakterizovali jako věřící a pověřiví.

Ve vzorku mladých středoškoláků s maturitou a vysokoškolsky vzdělaných respondentů, ale nejen jich, jednoznačně převládala tolerance Romů k homosexuálům, tak k homosexualitě obecně.

Zároveň však na sadě konkrétních příkladů uváděli, že dodržují pravidla romipen. Dá se tedy v případě těchto respondentů vyvodit, že jejich romství není v rozporu s pozitivním pojmáním homosexuality a že neznamena automatické odsouzení homosexuality. Na tento závěr lze nahlížet i tak, že koncept rituální čistoty a romipen již nemá tak zásadní vliv na to, jak dnešní romská společnost a samotní členové romských rodin pohlíží na homosexuály a homosexualitu.

RESPEKT K TRADICÍM

Další pozitivní zprávou vyplývající z odpovědí respondentů jednoznačně je, že i mladí vzdělaní Romové si jsou vědomi svých kořenů, neztrácejí respekt k tradicím a jsou hrdí na svou kulturu. Jak jsem však naznačil výše, některé aspekty víry, zejména té v magické rituály, někteří z nich neuznávají a přestávají se s tímto myšlením ztotožňovat.

Tento vývoj napovídá, že romská společnost se začíná čím dál tím více podobat společnosti majoritní, a to i v takto osobních a intimních otázkách, jako je sexuální orientace a víra. Zejména to tedy platí v případě mladých a vzdělaných Romů a můžeme říct, že existuje přímá úměra – čím vyšší vzdělání, tím větší tolerance k odlišnostem ostatních, a to jak u členů majority, tak i v případě Romů.

Z toho vyplývá, že postupem času, bude-li se zvyšovat vzdělanostní úroveň romské menšiny, bude se i zlepšovat obraz homosexuality u Romů a ta bude pojmána bez předsudků a bezproblémově.



Bylo by samozřejmě průkaznější realizovat takový průzkum na větším vzorku respondentů a takto zjišťovat, zda by se tato premisa potvrdila, avšak to je spíš podnět pro instituci, která disponuje patřičnými nástroji a prostředky. Samozřejmě je realistické předpokládat, že hypotetická proklamace názorů je jedna věc, a bezprostřední reakce ve skutečné životní situaci, za přítomnosti členů rodiny, sousedů nebo třeba spolužáků, druhá. Pokud bych však měl srovnávat atmosféru v romských rodinách z dob mého coming outu před 13 lety s tou dnešní, řekl bych, že přijetí homosexuality jejich členů je mnohem přívětivější než dříve.

MENŠINA V MENŠINĚ

Samozřejmě je nutné zůstat v této problematice realisty a neignorovat i negativní názory na homosexualitu. Navíc samotní respondenti v odpovědi na jednu z otázek ve shodě vyjádřili povědomí o tom, že romští homosexuálové jsou v romské společnosti spíše diskriminováni a odmítáni.

Několik respondentů se o homosexualitě vyjadřovalo způsobem, který svědčí o tom, že řadí život romských homosexuálů do kategorie „degešského způsobu života“, který se neslučuje s romipen a žužipen. Xenofobie vůči homosexuálním jedincům a předsudky, které o nich panují, jsou v myslích některých Romů stále nevyvratitelné a proklamace tvrzení, že „homosexualita je proti Bohu, homosexualita je zlo, je nepřirozená, je to nemoc“ a podobně nejsou ničím výjimečným.

Tyto konzervativní postoje zaujímají především, avšak ne výhradně, starší méně vzdělaní lidé, kteří nemají, anebo dokonce ani neznají žádného homosexuála ve svém blízkém okolí.

Domnívám se, že za posun ve vnímání homosexuality v romské společnosti mohou samotní homosexuálové, kteří se v posledních letech přestávají skrývat a ztrácejí strach z vyloučení v rámci své rodiny, nebo dokonce z celé komunity. Což potvrzují i odpovědi respondentů na otázku, kdo nebo co nejvíce ovlivnil jejich názor na homosexualitu. Nejčastěji totiž uváděli odpověď, že to bylo osobní setkání s homosexuálem, což osobně vnímám jako velkou naději do budoucna.

O ROMIPEN THE E HOMOSEKSUALITA NA DŽAN MUJAL PENDE

Lubomír Čipčala / Foto: Romea, Pixabay

Gejos, Rom the nadočirla dži miri promocija mek študentos pre Univerzita Hradec Králové paš e disciplina kulturno antropologija. Oda, sar amen o manuša dikhen u vakeren pal amende, amenge šaj avel pre dzeka, no varesave manušengere lava pal amende amenge šaj čhinen e paživ. O Roma tiš džanen te phenel našukar lava. „Buzerantos, tato manuš, gayos, degeš“ – oda hin ča varesave le lavendar, so amen o Roma phenas pro manuša homoseksualno orijentacijaha. Abo imar oda avka nane?

Sar študentos andro študijno programos transkulturno komunikacija andre miri bakalarsko študijno buti kamľom te dikhel, sar o Roma andre ala dīvesa dikhen e homoseksualita, u sar čī ko lenge andre familija pal kada vareso phenel, sar oda o Roma dikhen te džal pal tradično muršengero the džuvljengero than andre familija u sar e homoseksualita perel andro romipen. Avre lavenca kamľom te džanel, čī o manuša avra seksualno orijentacijaha chuden o rešpektos maškar o Roma, save likerem o romipen u likerem o rituala sar žuže Roma.

Na kamavas te irinel pal oda, so imar džanavas, hoj andro romane familiji pal e homoseksualita (the pal e seksualita) ňiko na vakereľ, hin oda „tabu“, no kamavas te dikhel the te džanel pal

kada buter. Feder džaňiben chudľom andre historija, historicko ekskurzos andre Indija khatar o Roma hine, abo na čirlatuňi historija andre 20. šel berša u mek o specificko romano Devleskero paťaviben, kaj hin te dikhel, hoj o Roma hine pragmaticka, sako paťal čeporo aver krestansko paťaviben u paš oda hin maškar o Roma the o magicka praktiki, purano paťaviben.

Angluno miro tematos andro miro avrirodkeriben has, sar o romipen andre sako dīvesutno dživipen mukel zor pre oda, sar o manuša dikhen pre aver seksualita, u te dikhel, sar oda dikhen o manuša phure abo terne, sar o murša the sar o džuvľija, sar o manuša, so len hin vaj nane školi. Oda has o rešpondenta andre miri buti.

TE HIN LE MANUŠEN BAREDER ŠKOLI, HIN ODA FEDER

Prakticko avrirodkeribnaskero koter andre miri buti kerdom sar elektronicko phučiben, avka, te o manuša šaj ačhen andre anonimita, u kisitindom mange 27 phučibena. Avka chudľom 75 vzorki, kaj mange o manuša phenenas pale pre mire phučibena. Avka dikhavas čī oda, hoj maškar o Roma na den ajse manušenge e paživ, hin vašoda, bo oda hin socijokulturno sikhľuvipen. Avrirodkeriben pre kada cikno vzorkos khatar romaňi populacija sikhada, hoj e homoseksualita na dikhen sar vareso nalačho o terne manuša the o manuša, save študinenas dureder pal zakladno škola. Čī vareko likerel o romipen has jekh, te džalas pal o terne manuša.

O phureder manuša, ajse, so lenge has imar penda berš u has len ča zakladno škola, abo len has ča viučno ľil, pal e homoseksualita na vakerenas mišto, u na has lenge pre dzeka o phučibena, čī o homoseksulna manuša šaj bararen avri le čhavoren. Kala manuša andro phučibena phenenas, hoj paťan le Devles, u paťan pre romaňi spiritualita.

Andro vzorkos, kaj has o terne študenta la maturitaha the ole, so phirde avri bari škola, has o rešpondenta tolerantna kijo Roma, save hine homoseksuala u dikhenas e homoseksualita sar vareso, so kempel te del e tolerancija. O rešpondenta andre kada vzorkos tiš irinenas, hoj likerem o romipen. Ta šaj oda dikhas avka, hoj o romipen na phandel o jakha anglal kajse manuša u den len paživ. Kada tiš šaj sikhavel, hoj o žužipen the o romipen imar nane maškar o Roma avka zorale, u o Roma pal o homoseksualna manuša the e homoseksualita imar džanen buter.

O REŠPEKTOS KIJ TRADICIJI

Aver lačho hiros hin, hoj o terne Roma likerem o tradiciji u hin len o rešpektos kije lengeri kultura. Sar irinavas imar upreder, varesave magicka rituala imar o terne na kamen te kerel, na likerem len. Pre kada hin te dikhel, hoj o romane manuša dživen buter the buter sar e majorita, u hin oda avka the andro intimna phučibena, sar hin seksualno orijentacija the Devleskere paťavibena. Nekhbuter oda hin te dikhel paš o terne Roma, save phirenas pro školi, u šaj phenas – te hin varekas buter lačhe školi, ta kajso manuš



hin tolerantneder kijo aver manuša, hin oda jekh čī hine ola manuša khatar e majorita, abo hine Roma. Pal kada šaj duminas, hoj sar o Roma phirena buter the buter pro školi, na dikhena pre homoseksualita imar sar pre vareso nalačho. O purane dikhibena našľona. Elas bi feder te kerel kajso avrirodkeriben maškar buter manuša, u te dikhel, čī hin kaja premisija čačikaňi, no oda bi šaj kerelas varesavi inštitucija, lačhe inštrumentenca. Džanav, hoj hin vareso aver te phenel vareso sar hipoteticko phučiben u vareso aver, te phučaha le manušendar andre čači dživipnaskeri situacija, kaj avena o manuša, so lenca dživen andre familija, abo bešen paš lende, phiren lenca andre škola. Te dikhava pale, sar oda has andro romane familiji, kana me

korkoro predžidľom miro coming outos anglo dešutrin berš, ta šaj phenav, hoj akana oda maškar o Roma hin imar feder.

O CIKŇIPEN ANDRO CIKŇIPEN

Kempel andre kala phučibena te avel realista u te na bisterel pre negativna goda pal e homoseksualita. O rešpondenta pro jekh le phučibenendar phenenas pale, hoj o romane homoseksuala hine maškar o Roma furt diskrimininde u na chuden paživ.

Varesave rešpondenta pal e homoseksualita phenenas, hoj oda hin „degešiko dživipen“, savo nane žužo the na perel andro romipen. E ksenofobija mujal o homoseksuala the purano dikhiben avel varesave Romenge pre godi u paťan, hoj e homoseksualita džal mujal o Del, hin oda džungipen, hin oda nasvalipen the aver. Kajse konzervativna goda likerem phureder, na ča jon, manuša, so na phirde pre bari škola, so len andre familija kajso manuš nane, abo na prinđaren ňikas, ko hin homoseksualos.

Duminav, hoj o Roma džanen buter pal e homoseksualita vaš oda, bo o homoseksuala korkore pen imar na garuven, imar na daran, hoj len e familija, abo e komunita tradela het. Has oda te dikhel tiš andro phučibena, kana o rešpondenta phenenas, hoj lengeri dikhiben pre homoseksualita nekhbuter visarda oda, hoj ajse manušes prindžarde. Paťav, hoj kada hin lačho drom perdal e nevi epocha, so avel, bo o manuša šaj avka rakhen drom jekh kije avreste. ●



SLAM POETRY: NEMEL A MLUV!

Anatol Svahilec / Foto: Petr Zewlakk Vrabec

Zní to cize, působí primitivně. Přesto se do tohoto kulturního žánru pouštějí tvůrci různých věků i oborů a do publika usedá snad ještě barvitější spektrum diváků. Původně anglický termín slam poetry se do češtiny nepřekládá, stejně jako snad do žádného jazyka na světě, a těm, kteří se s ním setkají poprvé, může slibovat suchopárné čtení poezie pro pár literárních nadšenců či básnické výtvořiny z chudinských čtvrtí rozvojového světa. Oba předpoklady jsou skutečnosti snad stejnou měrou vzdáleny. Slam, jak se žánru zkráceně říká, je hlavně akční podoba autorského recitačního výstupu vystaveného atmosféře soutěžního večera, ve kterém náhodně vybraní porotci vyberou udílením bodů na škále 1 až 10. Pokud by přeci jen mělo dojít na překlad, vznikne cosi jako „úderná poezie“ (slam – praštit, bouchnout), stejně tak se dá slam vyložit jako termín pro zběsilý punkový tanec známý u nás pod názvem pogo.

V praxi pak taková slamová událost vypadá až vřeteně. U mikrofonu se střídá rozličná skvadra vystupujících, kteří se snaží svým výkonem publikum dojmout, rozesmát, konfrontovat s palčivým společenským tématem či jen vydat ze sebe tu nejautentičtější podobu tvorby. Primární cíl je jasný – získat od porotců co možná nejvyšší hodnocení. I když se jedná o jiskřivou kombinaci sportu a umění, ne všichni slameři přicházejí na jeviště se stejným cílem, a než aby prahli po zlaté příčce večera, představují autorský materiál bez ohledu na sympatie porotců. Tím je ostatně definováno jedno ze dvou úhelných pravidel slam poetry: podmínka autorství textu, který slamer deklamuje. Druhou je pak zákaz použití kostýmu, rekvizity, čehokoli hmotného, co by podpořilo výkon osoby na pódiu. Vystoupit v rámci takového programu a obstát po dobu, kterou si tvůrce sám určí, jen s vlastním hlasem a tělem se tak pro řadu exhibicionistických dobrodruhů i dříve introvertních zasněných poetů stalo až adrenalinovou disciplínou, k jejímuž sledování se scházejí diváci po stovkách napříč celým Českem.

A to nejen tam, slam poetry se stala kulturním fenoménem v řadě světových zemí, kde spolu například se stand-upem zaujala pevné místo na zdejších kulturních mapách. Na rozdíl od stand-upu nemá však slam vytyčen primárně komediální obsah: žánr pojmenoval v polovině 80. let chicagský básník Marc Smith, který začal experimentovat s takovým recitačním formátem, aby se odlišil od z jeho pohledu strnulých autorských

čtení. Namísto košatých vět hodnotících uměleckou hodnotu textu přichází po výstupu zcela subjektivní čísla porotců, podobně jako po skončení krasobruslařské jízdy. Každý správný slamový večer tak zná svého vítěze, nikdo však nezaručí, že jím v srdcích diváků bude právě slamer s nejvyššími udělenými body.

Z klubů ve Spojených státech slam poetry v 90. letech zapustila své kořeny také v zemích západní Evropy, po roce 2000 pronikl žánr také dále na východ a na ostatní kontinenty. Začátek české slamové tradice lze datovat do roku 2003, kdy se v rámci olomouckého festivalu Divadelní Flóra uskutečnilo první mistrovství ČR ve slam poetry. Klíčovými postavami byli zpočátku spisovatel a vydavatel Martin Reiner-Pluháček, promotérka Lenka Zogatová a slamer Jaromír Konečný, český exulant a tehdy již špičkový performer německé slam poetry scény.

Nutno přiznat, že za téměř dvacetiletou historii existence domácí scény se slammerská i divácká komunita etablovaly mezi jedny z největších, přinejmenším v Evropě. Dvojazyčně vystupující Konečný rozhodně není jediným spojovníkem české scény s německou, kterou lze označit jako evropsky dominantní (s návštěvností někdy až tisíců diváků). Obě sdílí oblibu publika v humorných básnických kusech či prozaických povídkách nebo regionálnost menších okruhů slamerů na úrovni měst a regionů. Česká slam poetry ovšem obohatila obor o zcela novou kategorii, která se na domácích

jevištích hojně uchytila: slamová improvizace. Bohdan Bláhovec, Jakub Foll či BioMasha začali před publikum předstoupovat jen se základní představou, o čem promluví, a nezřídka ani s ní. Struhující verbální průjmy či až opiově pomalé básně pracující s trapnem vyvolávaly nadšení a po určité době dokonce část veřejnosti přesvědčily, že slam poetry musí být výhradně improvizovaná.

Rýmovaný stand-up. Rap bez hudby. Písničkáři, co neumí zpívat ani hrát. Každá z těchto definic slam poetry zčásti vystihuje. Kolektiv slamerů a organizátorů u nás působí přibližně stoletně, díky minimální technické náročnosti, která se leckdy obejde i bez mikrofonu, a rozesetí tvůrců napříč republikou se tak v posledních letech v průměru uskuteční jedna větší či menší slamová událost denně. Blíže popisovat, co přesně se na takovém slamu odehrává, pozbývá smyslu. Musí se to vidět, nejde to jednoduše vyprávět. Třeba Vás svým výstupem zaujme Pan Fenek, Doktor Filipitch, Ellen Makumbirofa, Tukan, Kravál123456, Dejv, Mrucživák, Ondřej Hrabal, Večerka, Tím Postovít, Thea nebo prostě někdo, kdo se před mikrofonem ten večer objeví poprvé v životě.

Slamový workshop si měli letos poprvé možnost vyzkoušet i účastníci studentského setkání Baruvás (Rosteme), který pořádá organizace ROMEA. Možná že to napomůže zkrátit čekání české scény na prvního slamera, který z vlastní perspektivy promluví i o romských tématech.

●



ZEMŘELA MARGITA REIZNEROVÁ

Autor: Lenka Jandáková, Foto: Archiv rodiny Romana Fedaka

Po kratší nemoci zemřela 16. září v belgickém Lokerenu ve věku 75 let autorka básní, povídek a pohádek Margita Reiznerová, výrazná postava romského literárního hnutí stojící v 90. letech minulého století u zrodu prvního romského nakladatelství, prvního sdružení romských autorů i prvních romských periodik u nás.

„Nemohla jsem spát, hlavou se mi honila slova, jako kdyby mi ta slova někdo napovídal. A furt mě nutil „jdi a zapiš to“, musela jsem v půlnoci vstát a zapsat je. Ráno jsem se pak divila, kde se to vzalo. Ono to ve mně dřímalo dost dlouho, ale nevěděla jsem, jak na to, co s tím mám dělat, a pak jsem také nevěděla, jestli se dají psát básně v romštině. Dostala se mi do rukou romská básnička od Terky Fabiánové – první romská slova, která jsem viděla napsaná na papíře. Byla jsem pyšná, že máme Terku Fabiánovou, která dovede tak krásnými slovy vyjádřit přesně to, co cítím i já, co se mi honí hlavou a kvůli čemu kolikrát nemohu usnout,“ vzpomínala ve sborníku Kale ruži na svou první tvůrčí inspiraci Margita Reiznerová, která začala psát na konci 80. let i díky setkání s Milenou Hübschmannovou.

Margita Reiznerová se narodila 5. května 1945 v Malých Bukovcích ve východoslovenském okrese Bardejov. Její otec se podílel na Slovenském národním povstání jako partyzán, po válce se rodina přestěhovala do Čech, nejdříve do Brocna na Litoměřicku, potom do Prahy, kde otec pracoval ve smíchovské Tatrovce. Bydleli nejdříve v přistěhovalecké kolonii zvané Zahrádky, později v Modřanech a na Žižkově. Měla šest bratrů a dvě sestry, s nimiž zde v polovině 80. let 20. století vytvořila jádro romského folklorního souboru Perumos (Hrom), v němž účinkovala jako sólistka.

Z existenčních důvodů bylo pro rodinu nedosažitelné, aby všechny děti měly vzdělání, podařilo se to jen bratru Janovi a Margitě. Pracovala jako pomocná zdravotní sestra v podolské porodnici a poté na očním oddělení nemocnice na Karlově náměstí. Po revoluci navázala na nejstarší generaci romských autorů, kteří otiskovali svou tvorbu ve věstníku Romano l'il (1970–73) a spoluzakládala romské časopisy Amaro lav (Naše slovo) a Romano gendalos (Romské zrcadlo), kde působila jako redaktorka. Na konci roku 1990 spoluzaložila Sdružení romských autorů Romani Čhib a následně v roce 1991 nakladatel-



ství Romani čhib (Romský jazyk), které také řídila a jež vydalo v letech 1992–94 sedm titulů jejích literárních soupeřů. Literárně činné byly i její sestry Milena Zemínová, Helena Demeterová a bratři Arnošt a Jan-Láďa Rusenkovi.

Do zmíněného sborníku Kale ruži (Černá růže, 1990) Reiznerová přispěla povídkou Le Romengero gendalos (Zrcadlo Romů), knižně vydala výbor z prozaické tvorby Kali – Paramisa (Kali – pohádky; 1992), Romaňi paramisi (Romská pohádka; 1992) a sbírku poezie Suno / Sen (2000). Publikovala také ve sborníku Romano džaniben (například povídka Angličanos/Angličan z roku 1995) nebo v časopisech Romano kurko, Gendalos či Romano hangos, a to i po své emigraci do Belgie v roce 1996. Zde žila s rodinou svého syna Romana Fedaka a bratra Jana-Láďi Rusenka a společně pokračovali v činnosti souboru Perumos.

„Naše babička byla strašně veselý člověk. V posledních letech svého života se věnovala hlavně svým čtyřem pravnoučatům. Její srdce patřilo rodině, ale její vášeň pro psaní nikdy nevymizela. Babička psala stále, i když v roce 2004 prodělala mozkovou příhodu, ze které se vyléčila, ale měla po ní problém s mluvením a s čtením v pravé ruce. I přesto psaní babička nikdy nevzdávala a snažila se zachytit své pohádky a poezii s naší pomocí,“ zavzpomínal pro Romano vodi na svou babičku Roman Fedak. „Pamatuji

si, jak mi babička coby čtyřletému vyprávěla pohádky v romštině, bavily mě mnohem víc než příběhy z knížek. Když jimi po letech ukládala ke spánku i moje dvě děti, byl to tak krásný pocit zase od ní ty pohádky slyšet, že jsme kolikrát se ženou zůstali stát za dveřmi a poslouchali ji,“ doplnil její vnuk rodinnou vzpomínku.

Ve stanici metra Českomoravská byla v rámci kampaně Poezie pro cestující v roce 2000 prezentována její báseň Žužipen andro dživipen (Čistota v životě). V roce 2007 vyšly v antologii prozaických textů romských autorů Čalo vodi / Sytá duše její povídky So vake-relas amaro dad / Co vyprávěl náš táta, Čoripen gilenca / Chudá píseň, Paľus / Palí a Amaro ujcuc / Náš strýček.

Reiznerová ve své tvorbě zpracovala inspiraci legendami o původu Romů, rodinnými a pohádkovými příběhy svého otce, který byl znamenitý vypravěč, ale i osobními zážitky poznamenanými jak sociálním propadem Romů, tak vzrůstajícím rasismem majoritní společnosti a agresivitou hnutí skinheads, které se v 90. letech staly důvodem emigrace řady romských rodin. Její básně se vyznačovaly apelem na větší společenskou, politickou aktivitu Romů a udržení romských kulturních tradic a mateřského jazyka, ale i dnes čím dál víc naléhavější výzvou k odpovědnému chování vůči životnímu prostředí. ●

BABO, PAPU, VAKEREN!

Paměť Romů vyhlašuje II. ročník soutěže

ZNÁTE HISTORII SVÉ RODINY?

Zajímají vás životní osudy vašich rodičů, prarodičů a nechcete, aby se na ně zapomnělo?

NAHRAJTE JEJICH ŽIVOTNÍ PŘÍBĚH A POŠLETE NÁM HO!
Nejzajímavější a nejlépe zpracované příběhy budou oceněny.

JAK POSTUPOVAT?

Natočte vyprávění pamětníka na audio nebo video v českém či romském jazyce v délce alespoň třiceti minut. Nechte ho vyprávět o jeho vlastním životě, ale i rodinné historii, pokud se v rodině traduje.

V rozhovorech se mohou objevit nejrůznější témata od vzpomínek na válku přes vyprávění o životě na Slovensku a v Čechách za komunismu i po sametové revoluci po vzpomínky na různé konkrétní historické události.

Doptávejte se na to, co vám není jasné a co vás zaujme.

Vyprávění shrňte do textové podoby v rozsahu jedné stránky a můžete i připojit kopie rodinných fotografií a dalších zajímavých dokumentů, které se k vyprávění vztahují.



Vše nám pošlete na mail pametromu@romea.cz do 30. 11. 2020
V případě jakýchkoliv dotazů se na nás neváhejte obracet.
(Pro inspiraci se podívejte na rozhovory s pamětníky na www.pametromu.cz)

Projekt Paměť Romů realizuje ROMEA, o. p. s., za finanční podpory Bader Philanthropies, Inc.



INOVAČE
EKOLOGIE
BIO DIVERZITA
PŘÍRODA
VÝROBA
KRAJINA
KRAJ
REGION
DOPRAVA
SDÍLENÍ
OCCEL
REKULTIVACE
RUCH
LIDÉ
PIRÁT
STRAT

INOVAČE
EKOLOGIE
BIO DIVERZITA
PŘÍRODA
VÝROBA
KRAJINA
KRAJ
REGION
DOPRAVA
SDÍLENÍ
OCCEL
REKULTIVACE
RUCH
LIDÉ
PIRÁT
STRAT

INOVAČE
EKOLOGIE
BIO DIVERZITA
PŘÍRODA
VÝROBA
KRAJINA
KRAJ
REGION
DOPRAVA
SDÍLENÍ
OCCEL
REKULTIVACE
RUCH
LIDÉ
PIRÁT
STRAT

INOVAČE
EKOLOGIE
BIO DIVERZITA
PŘÍRODA
VÝROBA
KRAJINA
KRAJ
REGION
DOPRAVA
SDÍLENÍ
OCCEL
REKULTIVACE
RUCH
LIDÉ
PIRÁT
STRAT

PIRÁT
STRAT